

—Людзьмі звацца!
Янка Купала,

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ШІМЖ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ПЯТНІЦА

25

СТУДЗЕНЯ
1991 г.
№ 4 (3570)

ВЫХОДЗІЦЬ
з 1932 г.

КОШТ — 15 кап.
(Па падпісцы —
10 кап.)

ЧЫТАЙЦЕ

ЛІМ—ЧАСАПІС

Падзеі. Факты. Меркаванні.

СТАРОНКІ 2—3

ДАВАЙЦЕ ДУМАЦЬ!

Пра дзіцячыя
згадкі і дарослыя
здагадкі.

СТАРОНКА 5

АНКЕТА «ЛіМа»

Адшоў у мінулае год «ураджайны» на падзеі і трывогі, адметны грамадскім віраваннем і супрацьстаяннем розных сіл. Самы час азірнуцца і паглядзець, як адчувала сябе ў гэты час прыгожае пісьменства. На пытанні «ЛіМа» адказваюць: В. Акудовіч, П. Дзюбайла, А. Чарота.

СТАРОНКІ 6—7

З ВЕРАЙ І НАДЗЕЯЙ

Письменник Г. Далідовіч прадстаўляе ўдзельнікаў нарады маладых літаратараў. Тут жа — проза і вершы будучых класікаў.

СТАРОНКІ 7—9

«СУМУЮ ПА СВАІХ «ТУТЭЙШЫХ»

Адам Мальдзіс: «...Яшчэ ў 1982 годзе, на адкрыцці дэбютнага літаратурнага ў Польшчы, вядомы празаік Ежы Путрамонт гаварыў пра тое, што Беларусь прайшла ўжо шлях «ад тутэйшасці да народавосці» — ад тутэйшасці да нацыянальнасці. Аднак яшчэ сёння, калі адбыліся сапраўды вялікія змены ў нашай нацыянальнай свядомасці, словы польскага сябра, цяпер ужо нябожчыка, гучаць не як канстатацыя факта, а як аванс, добрае пажаданне на будучыню. Бо тутэйшасць ёсць...»

Сваімі меркаваннямі пра спектакль Беларускага дзяржаўнага тэатра імя Я. Купалы «Тутэйшыя» дзеляцца літаратурныя і тэатральныя крытыкі, даследчыкі, пісьменнікі, мастакі.

СТАРОНКІ 10—11

З ЖЫЦЦЯ

АНТОНА ЛУЦКЕВІЧА

Артыкул другі:
«Астрожныя запісы».

СТАРОНКІ 12—13

Сяргей ЗАЛЫГІН:

З НАТАТАК МІНУЛАГА ГОДА

«...У канцы года, у самым пачатку наступнага, я выбіраю дзень-другі, гадзінку-другую і прыгадваю: у мінулым годзе пра што я думаў! Што прыходзіла ў галаву, што з таго, што прыходзіла, у галаве засталася! Такім вольным чынам ужо некалькі гадоў я пішу «нататкі мінулага года...»

СТАРОНКА 12

Мінск, 20 студзеня 1991 года. Мітынг салідарнасці з народам Літвы на плошчы Леніна. Фота Я. КАЗЮЛІ.

СПАДЗЯЁМСЯ І ВЕРЫМ...

Асэнсоўваючы трагічныя, падзеі ў Літве як спробу дзяржаўнага перавароту з мэтай гвалтоўнага скасавання законных органаў улады і аднаўлення талітарна-каманднай сістэмы, Управа Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» выказвае супраць гэтага гнеў і абурэнне, а таксама глыбокую жалобу і смутак па бязвінных ахвярах, спачувае іх родным і блізкім.

Нельга паставіць на калені народ, якім завалодала неадольная імкненне да свабоды і незалежнасці, жаданне быць гаспадаром на роднай зямлі, ладзіць годнае жыццё паводле ўласных традыцый і патрэб.

Трагічна — крывава і, здавалася б, назаўжды павучальныя і ганебныя адначасова ўрокі савецкай гісторыі (сталінскі генацыд у сваёй дзяржаве, а таксама падзеі ў Венгрыі, Польшчы, Чэхаславацыі, Афганістане) пераканаўча засведчылі згубнасць і марнасць навязваць сябе, свой лад іншым народам, перад усім светам выявілі, што нічога, апроча слёз і крыві, гвалту і нянавісці, «палітыка» штыкоў і танкаў даць не можа. Вось чаму ў гэты напоўнены высокай адказнасцю момант заклікаем прадстаўнікоў усіх узроўняў улады, ад Прэзідэнта да нізавых выканаўцаў, спыніцца на самым пачатку, каб не было патрэбы каіцца потым, чуючы

праклёны і галашэнні сошнь і тысяч абяздоленых мацяроў, удоў і сірот, адчуваючы цяжкі прысуд гісторыі...

У Беларусі з асаблівым хваляваннем адчуваецца гарачае дыханне падзей у Прыбалтыцы не толькі па прычыне блізкага суседства, але і гістарычнай лучнасці нашых народаў, з'яднаных колішнім супольным жыццём у Вялікім княстве Літоўскім, якое і дасёння застаецца ўзорам талерантнасці, міру і ўзаемапавагі народаў, што жылі на абшары ад Балтыйскага да Чорнага мора. Тое, што беларуская мова абслугоўвала тут дзяржаўныя абсягі жыцця, не перашкаджала духоўнаму самасцвярдзенню іншых народаў і не спараджала паміж імі канфліктаў. Страж дзяржаўнасці спрычыніла духоўны заняпад у краі, гвалтоўную паланізацыю і русіфікацыю карэнных нацый. Несучы страты, беларусы, як этнас, усё ж здолелі трывала захаваць сябе да сярэдзіны нашага стагоддзя — Вільня, як і да рэвалюцыі, з'яўлялася ў Заходняй Беларусі цэнтрам нацыянальна-вызваленчага і культурна-грамадскага беларускага руху, тут выдаваліся дзесяткі часопісаў і газет, вялося навучанне на роднай мове. Аднак адразу ж пасля вайны ўсё гэта было растаптана і продкі старажытных крывічоў аказаліся, не маючы ніякіх гарантый для

нацыянальнага развіцця, ці не самай бяспраўнай, пазбаўленай духоўнай перспектывы нацый у Літоўскай ССР. Толькі з пачаткам перабудовы пачалі ажываць парасткі некалі магутнага беларускага дрэва ў гэтым краі. Большасць жа этнічных беларусаў, што даводзіцца канстатаваць з глыбокім жалем, папоўнілі шэрагі «палякаў» і так звананага «рускоязычнага населення», думкай і пачуццём якога, скарыстоўваючы пралікі рэспубліканскага кіраўніцтва, досыць лоўка маніпулююць тым, хто імкнецца распаліць нацыянальную варажнечу і выклікаць поўную дэстабілізацыю грамадскага жыцця ў Літоўскай Рэспубліцы, узяць уладу ў свае рукі.

Спадзяёмся і верым, што ў вольнай адроджанай Літве кожны, хто пажадае быць яе Грамадзянінам, здобудзе аднолькавыя правы, у тым ліку і неад'емнае чалавечае права быць самім сабой, захоўваць і развіваць сваю нацыянальную самабытнасць. Бо нельга, кажучы простымі і адначасова мудрымі словамі нашага народа, будаваць сваё шчасце на няшчасці другіх!

**ЖЫВЕ СВАБОДНАЯ ЛІТВА!
ЖЫВЕ СВАБОДНАЯ
БЕЛАРУСЬ!**

Ухвалена на Управе згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» і падтрымана на масавым мітынгу ў Мінску 20 студзеня 1991 года.

ЗЬНІЧ

ЛІТВА — БЕЛАРУСЬ

Студзень, 1991

Ля Кастуса, ля Гедыміна,
пад небам віленскіх крыжоў
мая палонная Айчына
крывёй абмытая ізноў...

Ізноў Хрыстос — нябачны — з намі,
а на плячох — няволі Крыж...

Багаслаўены сьвятарамі,
народ, ты болей не маўчыш.

Хай лісьцем ападаюць целы,
душа — як з Богам — будзе жыццём
ахвярны — бел-чырвоная-белы
наш сьцяг Вакрошаньнем мігціцём.

Гляджу Ягоньмі вачыма
на ўсё, што ў нас і ў Літве...
Мая палонная Айчына,
як Маці Божая, —
жыве!

Кола Дзён

16 студзеня

тысячы людзей — літоўцы, беларусы, рускія, палякі — прыйшлі на пахаванне ахвяр «крывавай нядзелі» ў Вільнюсе. На грамадзянскай паніхидзе былі і дэпутаты, члены грамадскіх арганізацый з нашай рэспублікі.

17 студзеня

на сесіі Вярхоўнага Савета БССР прынята Заява аб падзеях у Літве. У Заяве, у прыватнасці, патрабуецца ад Прэзідэнта СССР «неадкладна спыніць удзел Узброеных Сіл у вырашэнні палітычных праблем Літвы, правесці расследаванне дзейнасці так званых камітэта нацыянальнага выратавання, прыняць неабходныя меры па прадукцённасці ў далейшым прымяненні зброі...»

18 студзеня

ў Вярхоўным Савеце рэспублікі пачалося абмеркаванне праекта Закона «Аб сацыяльнай абароне грамадзян, якія пацярпелі ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС». Раней, на мінулым тыдні, былі прыняты ў першым чытанні законы «Аб сялянскай (фермерскай) гаспадарцы», «Аб эканамічнай непадлежнасці і банкруцтве», «Аб рэфэрэндуме Беларускай ССР».

19 студзеня

на другі дзень вайны ў Персідскім заліве, выявілася, што прыхільнікі Садама Хусейна ёсць і ў Мінску. Некалькі дзесяткаў чалавек — у асноўным арабскія студэнты з мінскага ВНУ — сабраліся каля Дома палітасветы пад лозунгамі: «ЗША — дамоў!» «Арабская нафта — арабам!» Мітынг быў санкцыянаваны.

20 студзеня

нягледзячы на выхадны дзень, у Мінску на плошчы Леніна прайшоў масавы мітынг салідарнасці з Літвой (гл. першую старонку сённяшняга нумара «ЛіМа»). Яго ўдзельнікі яшчэ не ведалі, што ўвечары зной пральцацца кроў — на гэты раз у Латавіі.

21 студзеня

група народных дэпутатаў БССР на чале са Старшынёй Вярхоўнага Савета рэспублікі М. Дземянцеём усклала кветкі да помніка У. І. Леніну.

22 студзеня

Прэзідэнт СССР М. Гарбачоў выступіў з заявай, у якой прызнаў, што пэўная частка грамадства не разумее і нават не жадае разумець ягоную палітыку.

Сярод іншага кіраўнік краіны сказаў: «Любыя грамадскія арганізацыі, камітэты і франты, з якімі б праграмамі яны ні выступалі, могуць прэтэндаваць на прыход да ўлады толькі канстытуцыйным шляхам, без прымянення насілля. Усялякія спробы апеляваць да ўзброеных сіл у палітычнай барацьбе недапушчальныя».

23 студзеня

чуткі аб абмене грошай, якія неаднойчы афіцыйна абвешчаны, сталі рэальнасцю. Паводле прэзідэнцкага ўказа пачаўся абмен купюр вартасцю 100 і 50 рублёў узору 1961 г. на купюры меншай вартасці. Пры гэтым абмежавана колькасць наяўных грошай, якія падлягаюць аўтаматычнаму абмену (1000 р.), і памер атрыманна ўкладу ў ашчадных банкаў (да 500 р.). У сераду з раніцы ў ашчадных банкаў стаялі тысячы напелых пенсіянераў. Многія плакалі. Як адрагавала «ценявая эканоміка» — пакуль невядома.

ШТО ЎБАЧЫЛІ

ў Латвіі народныя дэпутаты Беларусі

Днямі з Рыгі вярнулася група народных дэпутатаў БССР, накіраваная ў сталіцу Латвіі па рашэнні парламенцкай апазіцыі БНФ і Дэмакратычнага дэпутацкага клуба. Вось што расказаў у гутарцы з карэспандэнтам «ЛіМа» член дэлегацыі, народны дэпутат БССР Мікалай КРЫЖАНОУСКІ:

— Мы сустрэліся з дэпутатамі Вярхоўнага Савета Латвіі, рыжскага гарсавета, з прадстаўнікамі беларускага «Світанку», з людзьмі розных нацыянальнасцей і поглядаў. Абмяркоўвалі становішча ў рэспубліцы, гутарылі аб магчымых шляхах выйсця з крызісу.

— Ці сустрэліся вы з членамі камітэта грамадскага выратавання? Як ставіцца да гэтай структуры рыжанае?

— Аб стварэнні гэтага камітэта, як вядома, заявіў 13 студзеня на пленуме ЦК КПЛ другі сакратар ЦК Патрэкі. Ён таксама прад'явіў ульты-

матум Вярхоўнаму Савету і ўраду Латвійскай Рэспублікі і запатрабаваў іх адстаўкі. Ультыматум прадугледжвае падтрымку страйкавага камітэта і расфарміраванне добраахвотных дружын, якія створаны дзеля абароны канстытуцыйнай улады.

Рыжанае ставіцца да гэтага камітэта як да штучнай, створанай кампартый Латвіі структуры, галоўнай мэтай якой — гвалтоўнае звяржэнне законна абранага Вярхоўнага Савета Латвіі.

— Хто, на ваш погляд, з'яўляецца ініцыятарам прыбалтыйскага крызісу?

— Падзеі ў Латвіі разгортваюцца па такім самым сцэнары, як і ў Літве. Мяркую, галоўная прычына ў тым, што ў парламентах і ўрадах прыбалтыйскіх рэспублік камуністы не маюць большасці. Уп-

лыў кампартый на насельніцтва змяншаецца з кожным днём. Кіраўніцтва гэтых партый усведамляе, што дэмакратычным шляхам заваяваць большасць месцаў у парламентах яны не здолеюць. Застаецца адзіны, даўно выпрабаваны спосаб...

— У цэнтральных сродках інфармацыі шмат гаворыцца пра дыскрымінацыю нелатышкага насельніцтва...

— Буду казаць толькі пра тое, што бачыў на ўласныя вочы. Дык вось, ні я, ні мае калегі падобных фактаў не заўважылі. Наадварот, убачылі тое, як згуртаваліся людзі Латвіі розных нацыянальнасцей вакол сваіх дэпутатаў. Нягледзячы на натуральнае пачуццё трывогі, выкліканае разгортваннем падзей, такое яднанне выклікала добрую зайдзрасць...

ШТОРМ У РЫЗЕ

Тацяна Фаст, уласны карэспандэнт «Літэратурнай газеты» па Латвіі і галоўны рэдактар «Независимой Балтыйскай газеты», была відэавадыма крывавай драмы ў Вільнюсе. Калі яна вярнулася ў Рыгу, мы са званіліся. У канцы размовы я пацікавіўся: «Што цяпер у Рызе?» Тацяна адказала проста: «Прыязджай. Убачыш усё сам».

І я выехаў у Латвію. Ранішняя Рыга сустрэла вогнішчамі ў старым горадзе, загароджымі з аўтамабіляў, трантраў і бетонных пліт. Ці паднесла ўсё гэта як нейкую гульню, нават забаву для тых, хто не хоча працаваць. Але, на жаль, гэта — не бутафорыя! Людзі на барыкадах сапраўды былі гатовы легчы пад гусеніцы танкаў, не прпусціць ваенных да будынка Вярхоўнага Савета і Латвійскага радыёкамітэта.

Усе тры дні, праведзеныя мною ў Рызе, прэс-цэнтр Вярхоўнага Савета Латвіі нагадваў вялізны мурашнік. Толькі замежных журналістаў з 12 краін свету пры прэс-цэнтры акрэдытавана больш за 200!

У Дом радні ў Дамскай плошчы так і не ўдалося трапіць. Уваход забарыкадаваны велізарнымі бетоннымі блока-

мі. Тацяна Зандэрсон, рэдактар рускай службы Латвійскага радыё, сказала мне, што даводзіцца 5—7 разоў прад'яўляць пасведчанне, каб трапіць на работу — такі жорсткі кантроль. І, падобна, мера гэтая зусім не лішняя.

Домская плошча бурліць усе 24 гадзіны ў суткі. Позна ўвечары, асабліва пасля 12 гадзін ночы, вельмі цяжка выбірацца са старога горада: усе ўездныя выезды перакрываюцца транспартам, з'яўляюцца калючы дрот. Хоць — што гэтыя барыкады супраць танкаў?

Газеты, якія пакінулі Латвійскае выдавецтва ЦК КПСС, цяпер амаль не выходзяць. Спецвыпуск «Независимой Балтыйскай газеты» друкуецца ў маленькай, непрыстасаванай друкарні. Нават фальцоўку газеты робяць уручную! Я быў кіраўніком рэдакцыі НБГ, калі выйшаў намераны дырэктар і аб'явіў: «Усе, хто ёсць, — у друкарню. Ніякаму працаваць». Працавалі, як падпольшчыкі, якія выпускалі лінтінскую «Іскру».

У той жа дзень вечарам рэдакцыя бясплатна распаўсюджвала спецвыпуск на барыкадах. Дапамагаў пісьменнік Анатоль Прыстаўкін (ён цяпер у Доме

творчасці Дубулты). А па плях хадзілі тэлевізійшчыкі з Бі-Бі-Сі і здымалі, здымалі, АМОНаўцы. Пра іх гавораць усюды. Кожную ноч «чорныя берэты» пастрэльваюць, раз'язджаючы на газіках па вуліцах начнай Рыгі.

Па-мойму, для ўсіх цяпер стала ясна, што жыхары Латвіі хочаць не вяртання да ранейшых часоў, да капіталізму. Яны хочаць жыць, як людзі. Так, як жыве ўсё свец.

Рускамоўнае насельніцтва (дакладна, некаторы яго частка) выкарыстоўваецца Цэнтрам у якасці «траянскага каня». Кампартыя Латвіі «вышла з акапаў» і прагне вяртання страчаных пазіцый.

Я пакідаў Рыгу, калі было здзейснена яшчэ адно злачынства. АМОНаўцы штурмам узялі будынак МУС Латвійскай Рэспублікі. Загінула 5 чалавек. Сярод іх — аператар са здымачнай групы Юрыса Поднікса Андрэас Лапіньш, 10 чалавек паранены.

А так званы Уселятвійскі Камітэт грамадскага выратавання патрабуе ўвядзення прамога прэзідэнцкага праўлення.

Тбілісі, Баку, Вільнюс, Рыга... Няўжо мала!..

Левнід СВІРЬДАУ, карэспандэнт «Независимой Балтыйскай газеты» — спецыяльна для «ЛіМа». Рыга—Мінск.

ЗВАРОТ

дэпутатаў ад апазіцыі Беларускага народнага фронту і Дэмакратычнага клуба ў Вярхоўным Савеце Беларускай ССР

Вярхоўны Савет Беларускай ССР асудзіў прымяненне ўзброенай сілы арміі супраць мірнага насельніцтва ў Літве і анты-дзяржаўную дзейнасць так званых «Камітэта нацыянальнага выратавання Літвы», накіраваную на звяржэнне законнай улады. Аднак замахі на дзяржаўныя органы і эскаляцыя насілля прадаўжаецца. 20 студзеня 1991 г. ахвярамі сталі мірныя жыхары, супрацоўнікі праваахоўных органаў і журналісты Латвіі.

У сувязі з мэтанакіраванымі ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

ўзброенымі дзеяннямі Савецкай Арміі, унутраных і знешніх антырадавых сіл у Латвіі і Літве супраць законна выбраных Вярхоўнага Саветаў, урадаў і народаў Латвійскай і Літоўскай Рэспублік дэпутаты ад апазіцыі Беларускага народнага фронту і Дэмакратычнага клуба ў Вярхоўным Савеце Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі — заснавальніцы і члена Арганізацыі Аб'яднаных Нацый — звяртаюцца ў Савет Бяспечнасці ААН з просьбай разглядаць пытанне аб пагрозе суве-

рэнітэту і парушэнні права нацыя на самавызначэнне ў гэтых дзяржавах.

Дэпутаты ад апазіцыі Беларускага народнага фронту і Дэмакратычнага клуба ў Вярхоўным Савеце БССР падтрымліваюць канстытуцыйны парламенты Балтыйскіх краін і просяць накіраваць афіцыйных назіральнікаў Савета Бяспечнасці ААН у Латвію і Літву, аказаць міжнародную падтрымку і дапамогу народам, законна выбраным Вярхоўным Саветам і ўрадам гэтых краін.

Дэпутаты ад апазіцыі Беларускага народнага фронту і Дэмакратычнага клуба ў Вярхоўным Савеце Беларускай ССР.

21 студзеня 1991 г. г. Менск.

«МЫ ЎСЕ—ВІНАВАТЫЯ І НЕВІНАВАТЫЯ—АБВЯЗАНЫ...»

Працягваецца конкурс на стварэнне мемарыяла ў лясным масіве Курапаты, абвешчаны Міністэрствам культуры, Дзяржбудам, Саюзам архітэктараў, Саюзам мастакоў рэспублікі, Мінгарвыканкам, Беларускай рэспубліканскай асацыяцыяй Савецкага фонду культуры. Пра гэта наш карэспандэнт гутарыць са старшынёй журы конкурсу, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР, прафесарам, рэктарам Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Васілём ШАРАНГОВІЧАМ.

— Васіль Пятровіч, і ўсё ж першае пытанне — не пра конкурс. Асабіста мне часта даводзіцца праездзіць па калёндарнай дарозе, з аднаго боку якой — урочышча Курапаты. Здаецца, добра ведаю сцяжыну, што вядзе ўглыб ляснога масіву. Аднак... Не пакідае адчування: праездзіш міма і не заўважыш. Напружана шукаеш вачамі тую візуальную «адпраўную кропку», тую інфармацыю...

— Разумею, пра што вы гаворыце. І не толькі ўказальнікі даўно пара паставіць. Патрэбна і агароджа. Так, так, у прамым і пераносным сэнсе. Што тут

утойваць: пакуль Курапаты, як ні горка гэта канстатаваць, «бесхозное» ўрочышча. Хто па сваёй недасведчанасці, а хто па душэўнай глухаце пераўтварае курапатаўскі лес у месца пікнікаў, шумнага адпачынку, дзе і шашлык і смажыць, і п'юць, у месца, дзе пасуць і выгульваюць жывёлу. Так што першачарговая задача наша — разам з гарадскімі ўладамі павясце паставіць хоць бы часовае агароджа, каб адмежаваць, паўтараю, гэтае святое месца ад бездухоўных праяў. Тым са-

мым яшчэ раз укажаць людзям: гэта месца душэўнага болю, напамін пра сапраўднае рабства, якое панавала, бо першае, на што ён, наш чалавек, не меў права, дык гэта на... уласнае жыццё. Курапаты — месца ўспаміну не толькі для тых, хто перажыў нечалавечыя пакуты ў сталінскіх ГУЛАГах, але і для іх дзяцей, унукаў, для ўсяго народа. Гэта месца павінна стаць, калі можна так моваць, яшчэ і месцам «ўспамінаў пра будучае»: каб народы ніколі не былі рабамі ні нейкага асобнага тырана, ні злачынай сістэмы...

— Ну а конкурс? Як вядома, першы тур яго не даў станоўчых вынікаў...

— Ўсё ж так катэгарычна я не сцвярджаю бы. Вынікі станючыя ёсць. Першы адкрыты тур рэспубліканскага конкур-

су на праект помніка ахвярам масавых рэпрэсій 1937—41 гадоў праводзіўся фактычна з мэтай выяўлення ідэя-канцэпцый мемарыяла ў Курапатах. Каб далучыць да гэтай справы як мага больш творчых людзей, было ўстаноўлена сем прэмій па тысячы рублёў кожная. Прадстаўлены на конкурс праекты экспанаваліся на выстаўках у Палацы культуры Белсаўпрофа і мінскім Палацы мастацтваў. Вялося шырокае грамадскае абмеркаванне гэтых праектаў, свае думкі і прапановы людзі занатоўвалі ў кнігу водгукаў. Фактычна, побач з афіцыйным журы працавала стыхійная грамадская экспертная камісія, у склад якой уваходзілі не толькі тыя, хто прайшоў праз пекла рэпрэсій, але і людзі, шчыра зацікаўленыя, каб мемарыял быў дастой-

«Забітыя... Параненыя... Да помсты заклікаюць гэтыя трупы, якія вы вазіце па вуліцах... Паўстаньце! Хадзіце па вуліцах і дабівайцеся таго, каб усюды была спынена праца, каб усе грамадзяне, які адзіны чалавек, паднялі са зброяй у руках супраць цара, супраць урада; перадавайце салдатам лісткі і патрабуйце, каб яны адмовіліся страляць у народ».

З лістоўкі Пенярбургскага камітэта РСДРП (студзень 1905 г.)

ЦЫТАТА

А. САЛАМОНАУ, доктар тэхнічных навук, прафесар, удзельнік вызвалення Латвіі і Літвы ад фашысцкай тыраніі.

двор, нас папярэджаюць: гэтыя выпіваюць, асабліва гаспадыня. Муж сядзіць цвярозы, а жонка — як і казалі. Пасвойму няшчасная сям'я. Дзяцей Бог не даў, узліў прыёмнага хлопца, загадавалі, а ён іх кінуў. Ці ад таго, што пілі, кінуў, ці запілі пасля таго, як засталіся зноў у азіноце, аддаўшы яму ласку, на якую былі здольны? Глядзіш на гэтую не старую яшчэ, высахшую жанчыну з пачырванелымі вачыма, якая, акрамя двух-трох слоў з кожнай песні, нічога не ў стане ўспомніць («Я танцаваць не ўмею, а песні — душа мая» — прызначае яна), і толькі ў думках дазваляеш сабе пашкадаваць яе. Куды падзеліся ўсе песні, якія яна ведала? Якім туманам заслапа ёй памяць? Калі яна страціла сваё ўмельства ткаць і вышываць? А была ж майстрыха! У гэтым мы пераконваемся, калі яна выносіць на двор свае даўнейшыя вырабы. Яе мудрагеліста вытаную поцілку хаваем у сваю торбу.

Муж жанчыны пераказаў нам «жорсткі раманс», пасцёбваючы па зямлі даўжэзнай пугай, сплешенай ім гэтак адмыслова, што яна таксама магла б заняць пачэснае месца ў любой экспазіцыі народнага побыту. Шкадуем цяпер, што не выпрасілі яе тады ў дзядзькі... Заходзім з гаспадыняй у прыбудову, якая выконвае функцыі склада і майстэрні адначасова. Якой тут толькі «этнаграфіі» няма! Прылады ці не на ўсе спецыяльнасці, якія можна сустрэць у вёсцы. Есць нават калодкі для вырабу абутку. Цяпер бы самы час у наш разуты век вярнуцца гаспадару да закінутага рамяства. Уверсе, каля бэлькі, вісяць пучкі хвашчу. «Посуд шараваць?» — пытаемся. «Не, — не разумеючы нас, адказвае гаспадыня. — Ад хваробы». І ў гэты момант, нешта згадаўшы, ажыццяўляе: «Вой, а я ж забылася! Гэта ж праўда, баба чыгуны хвашчом заўсёды шаравала. Глядзіце, усё пазабывалася...» Так, скардзячыся на сваю

повыя жанчыны амаль рытуальна дбалі пра захаванне кожнай абрадава-звычайнай драбніцы. Нават у адведкі да парадзікі бальшарэчкі ішлі з адмысловай ручніком-«радзільнікам». Гэты ўнікат, што захоўваўся дагэтуль у 80-гадовай Цубатавай Анталены Цімафееўны, нам пашчасціла вярнуць на радзіму. Прыгадала Вольга Цітаўна, як у 1926 годзе ездзіла адсюль на Амур (станцыя Завітая) некалькі сем'яў: «Прадалі ўсё і паехалі туды паспытаць лепшага. Жылі ўсяго адзін год. Вакол горы, сопкі. Памерла там адна наша дэтка. То як хавалі, ішлі па ступцах. Не ўжыліся, вярнуліся назад». Па тым часе ўжо Сібір была іх родным домам...

У астатні дзень нашых валавых даследаванняў Мікалай і Таня вязуць нас на сваім «Запарожцы» ў Аляксандраўку, каб адтуль падкінуць у суседнюю вёску на аўтобус, які даядзе да Балотнага, да электрычкі на Новасібірск. У першай рэкамендаванай хаце з фальклора выходзіць асечка, а этнаграфія (праўда, не надта зайздросная) — толькі напакаць.

І тут на вуліцу выходзіць чалавек, які з выгляду і па характары мог бы камандаваць арміяй — не меней. У момант уваходзіць у нашы справы, выяўляе поўную дасведчанасць у пытаннях засялення беларусамі (і не толькі імі) гэтага краю і пры гэтым чамусьці скептычна выказваецца пра тутэйшага старога настаўніка, які піша гісторыю мясцовасці і лічыцца жыхарамі Аляксандраўкі аўтарытэтам («Ён там усё пераблытае і набрэша!»). Даведаўшыся пра нашу цікаўнасць да народнага мастацтва, «генерал» Мікалай Пятровіч Мурашкін (раней у раду ўсе былі проста Мурашкі — удакладняе ён) абяцае ў сябе дома знайсці старадаўні арнамент з вышыванай кашулі і ручнікі. А тым часам вядзе да свайго стрычнага брата, у якога таксама ад маткі ды бабы сёе-тое засталася. Без лішніх цырымоній загад-

на некалькі гадзін у Аляксандраўцы, каб сустрэцца з тым самым настаўнікам-«леталістам» — Паўлам Герасімавічам Гаўрыленкам. Дома гаспадар не засталі, і каб пабачыць яго, пашыбавалі да блізкага бяззавога гаю, дзе знаходзіцца калгасная пасека, на якой, як высветлілася, дзесці гадоў працаваў і дагэтуль часцяком «знікае» Павел Герасімавіч. Гаўрыленкі здаўна вядомыя ў наваколлі перш за ўсё як выдатныя пчалары. Цяперашняя пасека выраста з 30-ці вулляў (пчоласем'яў), якія меў да калектывізацыі Герасім Андрэевіч, бацька настаўніка. Ён жа паклаў тут пачатак пчаларству шасцю перавезенымі рамы пра перасяленні з Беларусі (вёска Задуб'е Рагачоўскага павета — цяпер Кармяншчына). У пасечным дамку і адбылася гутарка з Паўлам Герасімавічам, якая працягвалася некалькі гадзін. Раз-пораз папільскаў слыхавы апарат субяседніка — не жартачкі, летась пайшло на дзевяты дзесціак.

Нетаропкая размова пра гэту зямлю, што стала роднай для нашых суайчыннікаў, выявіла Паўла Герасімавіча як сапраўднага нашага земляка, хоць беларускай мовай, у адрозненне ад сваёй жонкі, «віцебскай» Пелагеі Макараўны, ён не карыстаўся. Шмат гадоў вядзе ён назіранні за прыродаю, да яго парад прыслухоўваюцца нават у раёне. Перш за ўсё дзякуючы яго выдатнай памяці нам удалося высветліць старонкі гісторыі мясцовай Беларусі і яе сувязі з Бацькаўшчынай. Выйсці на гэту тэму падштурхоўвала знойдзеная ў Новасібірскім архіве копія ліста беларускіх пісьменнікаў Алеся Дудара і Анатоля Вольнага, якія ў ліпені-жніўні 1927 года прыязджалі ў камандзіроўку ў Сібір і сярод іншых мясцін наведвалі менавіта наваколлі Бальшарэчкі. Мэта ў іх была тая ж, што і ў нас: азнаёміцца з бытам беларусаў-перасяленцаў.

Ай ды Дудар! Ай ды Вольны! Такою

месяц моладзю выпускалася газета на беларускай мове «За вучобу». Палітычных пытанняў у ёй не закраналі, а толькі пісалі пра заняткі, пра прагульшчыкаў, змяшчалі вершы, аповяданні. Была і свая «пэтка» — Ніна Кісялёва. Будучы рэдактарам, Павел Герасімавіч сам маляваў для газеты партрэт Янкі Купалы. Навучэнцы рыхтаваліся стаць беларускімі настаўнікамі. У тэхнікуме па-беларуску выкладалі Хяхлоў (гісторыя), Міхайлаў — ён жа загадчык аддзялення (родная мова і літаратура), Францаў (матэматыка). Але ў 1932 годзе беларускае аддзяленне ліквідавалі, і тэхнікум даваўся канчаць ужо ў рускіх групах. Шмат змянілася. На сваёй мове размаўляць баяліся. Толькі адзін са студэнтаў, Філіп Кавалёў, здолеў пасля заканчэння працаваць па сваім прамым прызначэнні — паехаў улетку 1934 года на Беларусь выкладаць беларускую мову. Папрацаваўшы да восені наступнага года, вярнуўся назад...

«Ліквідавалі за Бацькаўшчыну» — некалькі разоў выразна паўтарыў Гаўрыленка. На наша пытанне, што значыць «за Бацькаўшчыну», ён адказаў: «Калі зачынілі аддзяленне, а пасля і школы, улады тлумачылі, нібыта Беларусь ці Бацькаўшчына хацела выдзеліцца. Каб не даць Беларусі выйсці са складу Саюза, у Сібіры сталі арганізоўваць беларускія школы. Атрымалася ж так, што ў іх пайшлі вучыцца не толькі беларусы, але і рускія. І каб не дапусціць «беларусізацыі» Сібіры, зачынілі і аддзяленне, і школы».

Такім вострым чынам даваўся сустрэцца з нашай старой знаёмай «беларусізацыяй». Яна, тая, што выклікала розныя сантыменты і замаліванасць у час працы ў архіве, на справе далучалася да ліквідацыі нацыянальных асаблівасцей нашых сібірскіх землякоў. Так, пабыла, пасляпіла вочы сваім знешнім бляскам, як і кожная наша «ізацыя» ці «ізм» і... уся выйшла.

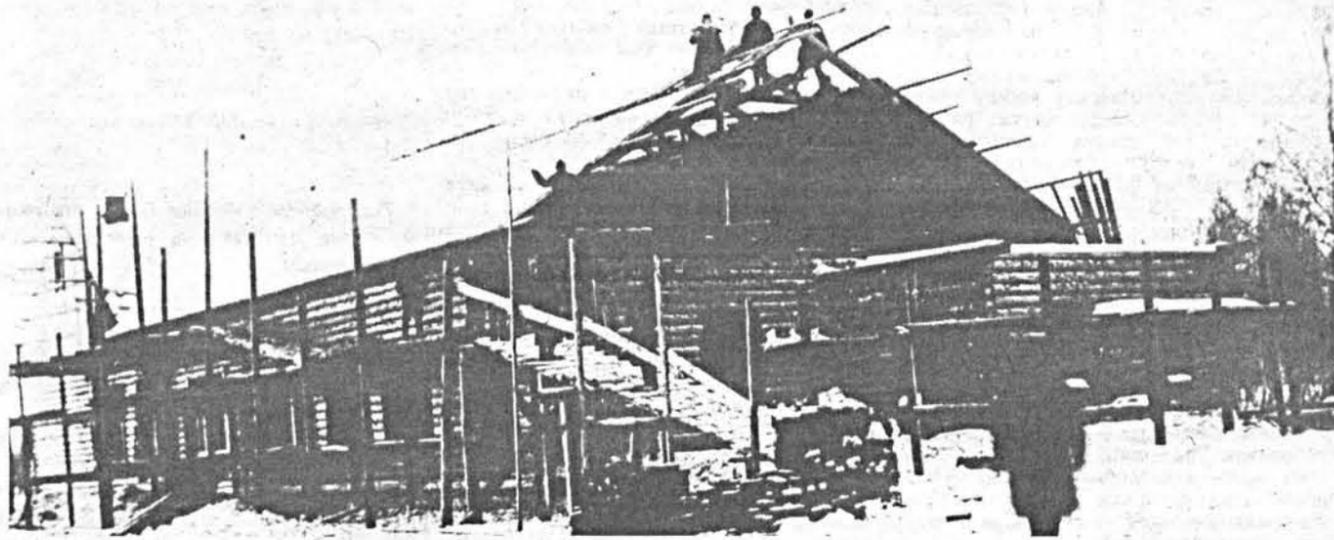
З вялікай сімпатыяй распавядаў Павел Герасімавіч пра беларускага настаўніка Стася Алісевіча, што доўга жыў у іх у хаце. Ён меў шмат кніг і быў адзіны ў вёсцы, хто выпісваў беларускія газеты, якія раз у тыдзень прыносіў балоцінскі паштальён («Калі ў Беларусі газета выходзіла 1-га чысла, дык сюды трапляла на 20-ты дзень»). Жывучы ў Аляксандраўцы, Алісевіч запісваў ад старых людзей беларускія песні, казкі, прыказкі, прымаўкі. Разам з настаўнікам верхатураўскай беларускай школы Верашчагам ён склаў падручнік для беларускіх школ РСФСР. Для ўзгаднення пытанняў, звязаных з выданнем падручніка, ездзіў у 1929 і 1932 гадах у Маскву. Першы раз з ім паехаў і Павел Герасімавіч. Тады ён упершыню пабачыў зямлю продкаў — Беларусь. Быў і ў бацькавым Задуб'і, выступаў на святочным лістападаўскім мітынгу, паведаміў землякам, што беларусы Сібіры маюць свае школы. А ў час другой зімовай паездкі Алісевіч памёр ад тыфу. Падручнік, пра які кляпаўся настаўнік, меўся выйсці ў 1933 годзе. Аднак працаваць па ім не даваўся.

За размоваю вярнуліся мы з Паўлам Герасімавічам і Мурашкіным з пасекай на падворак Гаўрыленкаў. Доўга яшчэ не адпускалі далёкага госьця землякі, паказваючы старыя фотаздымкі, распавядаючы пра старое і новае жыццё. Прасілі пагаварыць па-беларуску, на развітанне перадалі на бацькаўшчыну даўні абрус і прывезены сюды яшчэ «з Расеі» 10-літровы паліваны «глэк» — амаль праз сто гадоў гэты маўклівы спадарожнік перасяленцаў вярнуўся ў край, дзе сышоў з ганчарнага круга...

Пад вечар мы сустрэліся ў нашай гасцініцы і да позняе ночы перапісвалі начыста фальклорныя запісы, рабілі атрыбутыку сабраных тканін.

Ах, як хутка праляцеў час... Ды нічога не зробіш — трэба збірацца назад. Бывае, беларусы Сібіры! Наш шматгадовы вандроўны вопыт пераканаў ужо, што шляхі збіральнікаў народнай мудрасці і народнага мастацтва амаль ніколі не паўтараюцца. А толькі надарыцца выпадак, то выбіраеш новыя напрамкі, едзеш па новых дарогах, на якіх яшчэ не быў, спынаешся пабачыць новых людзей. Ці вернемся яшчэ калі ў гэты край? Знаходзячыся на сібірскіх зямлі апошні дзень, занепакоены адным: як мала нам зроблена, як мала сабрано цікавага, невядомага ў параўнанні з тым, што яшчэ засталася! Па сотнях вёсак можна было б хадзіць менавіта сёння, калі яшчэ дажываюць з неастрачаным запасам ведаў сваіх продкаў непазрэдныя спадкаемцы перасяленцаў-беларусаў. Праз нядоўгі час і гэтага пакалення не стане. Як і іх бацькі, сядучы яны ў далёкую ад Беларусі сібірскую зямлю разам з роднай мовай, якая ўжо толькі волгаласам адгукнецца ва ўнука і, можа, праўнукаў. А потым змоўкне назаўсёды...

Будуцца беларуская сямігодка ў Бальшарэчцы (былая Новасібірская вяртага). 1933 г.

беспамятнасць гаспадыня праводзіць нас з двара.

Другая палова дня выдаецца «фальклорнай». Ідзем да Вольгі Цітаўны Цубатавай — той самай, якая вышывала дзеду кашулю. Рэдкая для збіральнікаў народнай пазіі ўдача, скарб! Бабуля не наракае на гады (яна з 1914 года), на хваробы, на памяць, нічога не ўтойвае. Калі толькі нешта чула ці бачыла за сваё жыццё з таго, пра што мы распываем, расказвае ці спявае. Вясельныя песні падае такія, якіх нідзе папярэдне, нават дома, мы не пісалі. Але катэгарычна адмаўляецца падзяліцца «клетнымі» песнямі: «Не перад вамі, маладымі, мне, старой, іх спяваць». Выдатна памятае ўсе даўнейшыя абрады, звычайна на розныя святы і прысвяці, варажбу, прыкметы, забавоны. На апошнія глядзіць вельмі скептычна.

Расказваючы пра зробленае (сатканае і вышыванае сваімі рукамі), Вольга Цітаўна ўдакладняе: «Паясы ткалі перш за ўсё бабкі, што бабілі дзяцей. Прыдзе, перабаве (пуп адрэжа, завяжа лёнам), тады дзіця спавіваюць пясочкам на 6—7 тыдняў. Каб ножкі былі не крывыя, роўненыя. Пасля ўжо не спавіваюць — так уверчваюць». І працягвае ўспамінаць: «У нас жанчына дзелае ўсё да апошняга дня, было, што і ў полі родзіць. І на стагу. Шчэ мужык дакарае: стог не дакідала — нарадзіла... Казалі, калі родзіцца дзіця ў пятніцу — нешчаслівае, калі ў панядзелак — гордае. Імёны давала бабка, як прымала роды, глядзячы ў кніжку. Давалі тое імя, што выпадала на святы: на святую Аўдакею — Аўдакея, на святую Ганну — Ганна. Хоць два разы выпадае на Івана — два сыны будуць у хаце Іванамі...» Цяжка, вельмі цяжка давалася даўней кожнай маці не толькі гадаванне, але і само захаванне жыцця дзіцяці (у яе сваяроўкі, напрыклад, з 16-ці жытым засталася толькі адно). Таму мяс-

вае таму раскрыць стары куфар, і ў ім мы бачым найвыдатнейшыя саматканыя ручнікі. На абразках вісяць вышываныя набожнікі, ад якіх вачэй не адвесці. А якім абрусам прыкінуты сняданак на абедзенным сталі! Вочы разбягаюцца! Мацаем адно, дрыжачымі рукамі хапаем за другое, літаральна сцягваем са стала абрус з незвычайнай чырвонай прошвай. Бог сведка, мы сабе гэтага не пакінем і таму просім гаспадару паверыць і зразумень нашы шчырыя намеры! Усё будзе перададзена ў музей. Дзядзька яўна незадаволены нашым шалам. Ён не разлічваў расставіцца з памятнымі рэчамі. Але стрычны брат грывіць на ўсю хату: «Каму ты гэта хаваш?! Сыну?! Унукам?! Ім гэта патрэбна?! Адавай усё, не шкалуй! Паедзе на Беларусь!» Ну, усё — не ўсё, але абрус і адзін з ручнікоў выносім-такі з хаты.

Правадыр-«генерал» распараджаецца праз жонку (яна лепш ведае, дзе што ляжыць) перадаць абіяжныя рэчы, і наша паходная торба яшчэ больш напуўняецца вельмі старымі, але выдатна захаванымі, па-сапраўднаму мастацкімі прадметамі. Сам Мурашкін — ці не адзіны з усіх, каго мы сустрэлі на сібірскіх зямлі — бываў у Мінску і ў Хатыні. Запрашаем яго і на будучае. Хай бы прыехаў і ўжо ў экспазіцыі музея пабачыў тое, чым падзялілася з намі Аляксандраўка.

На вуліцы ўдаецца запісаць некалькі песень і нават «вымяняць» замову (Круцінскія набыткі пайшлі ў ход!). Да адыходу аўтобуса застаецца зусім мала часу, і Таня з машыны паказвае на гадзіннік. Цёпла, але неяк вельмі журботна развітваем мы з Мікалаем і Таняй каля аўтобусага прыпынку. Якімі словамі маліць і прасіць Бога, каб паслаў гэтаму маладому яшчэ мужыку здароўя і сілы на доўгія гады?..

Тым часам, калі адзін з нас кіраваўся ў бок Новасібірска, другі затрымаўся

была наша рэакцыя на ліст, з якім звярнуліся маладая пісьменнікі да старшыні Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта Беларусі, да тагачаснага генеральнага сакратара ЦК ВКП(б), у органы савецкай улады і народнай асветы пасля свайго вяртання з Сібіры. На месцах (у тым ліку і ў Бальшарэчцы) яны пабачылі, што «беларусізацыя» школ, сельсаветаў, пра якую расказвалі ўлады, часцяком адбывалася толькі на паперы. Вельмі верагодна, што ў выніку гэтага іх і іншых захадаў адбыўся пералом у стаўленні ўладаў да культурных патрэб беларусаў. Дудар і Вольны лічылі неабходным арганізаваць у Новасібірску беларускую сялянскую газету, прапаноўвалі паслаць па некаторых раёнах Сібіры Беларускі вандроўны тэатр, арганізаваць беларускае аддзяленне пры тэхнікуме і рабфаку ў Новасібірску. Да гэтага пераканання яны прыйшлі, сутыкнуўшыся ў Сібіры з выдатнай захаванасцю мовы, звычай, адзежы беларусаў-перасяленцаў (тады іх адарванасць ад радзімы вымяралася ўсяго яшчэ двума-трыма дзесяцігоддзямі...). Сёння думаем, што тая вандроўка маладых беларускіх літаратараў і іх меркаванні, выказаныя ў высокіх ўстановах, напэўна ж, адыгралі сваю чорную ролю ў абвінавачванні іх ва ўсіх магчымых грахах, у тым ліку ў «нацдэмаўшчыне» і «нацыянал-фашызме». Але гэта сталася пазней...

Павел Герасімавіч Гаўрыленка ўспамінае, як у тым самым 1927 годзе ён ездзіў па Балоцінскім раёне і «вербаваў» студэнтаў на беларускае аддзяленне, якое мелася распачаць сваю дзейнасць пры Томскім педагагічным тэхнікуме. Уліліся ў каторгу навучэнцаў і беларусы з Барабінскага раёна: Мікалай Вежнвец, Сяргей Курдзюкоў, Іван Юшкевіч, дзяўчаты Петрусевіч і Барсукова. Тэхнікум месціўся ў манастыры, дзе захоўвалася добрая бібліятэка. Раз на

М Я Ш О К

абразок

Ранічкай Мікіта Прытычанка здаў сваю гарадскую кватэру пад сігналізацыю і паехаў на дачу. Электрычка імчала міма вёсак і палёў, дзе цяпер сама што ўборка была. Мікіта пазіраў у акно і думаў, думаў... Ён любіў думаць. Пра што? Пра жыццё, пра што ж яшчэ. Яно цяпер такое сумбурае і разам з тым цікавае. У ім трэба добра разбірацца... Але, уласна кажучы, што тут разбірацца? Не зявай, Хама, на тое кірмаш... Гэты васьмь таўстун, відаць, не зявае. Вунь ражку наеў!

На хвіліну адарваўшы позірк ад акна, Прытычанка пацікаваў за мажым вусачом, які насупраць яго ўціоўся ў газету. Пра рыначную эканоміку мудрыя думкі вывучае?.. Ну, няхай, няхай, чым больш будзе вывучаць, тым больш заблытаецца.

На вольнае месца на лаўцы побач з Прытычанкам пляснуўся стос фотаэдымакаў на белай глянцавай паперы. Яго кінуў цыбаты хлопец з доўгімі нячэсанымі валасамі. Кінуў, а сам пайшоў па вагоне, далей раскідваючы такія стосы. Прытычанка ведаў, што за здымкі то былі — не першы ж гэты шэрадаецца, — тым не менш узяўся разглядваць іх: цікава-такі. Вось соннік, васьмь распяты на крыжы Ісус Хрыстос, а васьмь... Тоўстыя вусны Прытычанкі злёгка смыкнуліся — голая сарамніца адставіла азадак. От бессаромніца!.. Аднак ён даўжэй чым да іншых прыляпіўся позіркам да крамольнага здымка.

За спіной у яго юнацкія галасы прыцішана спявалі: «Ад панядзелка да панядзелка дробны дождж ідзе. Сабралася бедна басота і гарэлку п'е». Раптам яны абарвалі спяванне, і Прытычанку падсвядома падумалася, што, мусіць, таксама ўглядваюцца ў голае цела нахабніцы — от басота!.. Разбэшчаная моладзь пайшла... Азірнуўся — таксама лахматыя? Не, нармальныя хлопцы... Правёў рукою па сваёй лысіне.

Вярнуўся цыбаты хлопец. Прытычанка ўскінуў на яго вочы: колькі? Хлопец паказаў палец: рубель за здымак. Цану Прытычанка таксама ведаў, але, падумаў, памянлася, можа? Дык не, што за Ісуса Хрыста, што за распусніцу. Ну, ці не нахабнік! І развялося ж іх, гэтых нямых, апошнім часам!.. Нямыя-нямыя, а вусны настаўляюць, калі пра іх што гаворыш... Але няхай сабе, усім жыць трэба...

Прытычанка зноў устаў і ў акно. І зноў пацяклі яго думкі пра жыццё. Так хутка ўсё памянлася! Во завіхурыла!..

Няхай віхурыць, няхай. Цяпер усё на правільную каліяну выходзіць. А то прыдумалі: спекуляцыя... Ну збыў ён «жыгуленка» за двойную цану. Дык цяпер жа гэта не спекуляцыя, а, як у людзей, бізнес, і ён не спекулянт, а дзелавы чалавек...

Разважаючы так, Прытычанка шукаў прыкладаў у пацярджаных сваіх думак. Злавіў сябе на гэтым, сказаў: ды што шукаць! У цяперашнім жыцці іх колькі хочаш. Хаця б і з тымі дактарамі, якія па тэлевізары лячэбным словам і замоўленай вадою хворасці з людзей выганяюць... Раней як на іх глядзелі? Шарлатаны, нахабныя ашуканцы!.. А цяпер?.. Няхай выступаюць, сваім мазалём... Прытычанка спаханіўся — сваёю працаю на жыццё зарабляюць...

Электрычка пачала прыцішваць ход, Прытычанка ўскінуў на плечы рукзак, борзда рушыў да выхаду.

На станцыю адна за адной падрывалі аўтамашыны. Акрамя легкавікоў ды матацыклаў, стаялі грузавікі розных марак, самазвалы і краны. З вёсак спяшаліся механізатары па сваіх родзічах, якія працавалі ў сталіцы і прыехалі на выхадны з напаканымі сумкамі. Паперадзе Прытычанкі перавальвалася, як катка, з нагі на нагу мажняя жанчына. «Ступа, такую толькі самазвалам падвозіць, — пакпіў ён у думках. — Кранам падчапіў, пагрузіў!.. Але ж і разбэсціліся людзі!.. абурўся. — Так цяперака поле машын чакае, а гэтыя — знайшлі таксі! — Ён паназіраў, як жанчына непаваротліва ўшчамілася ў кабінку грузавіка, як вусаты шафёр, крута развярнуўшы машыну, хвацка газануў, і падумаў ім услед: — Ат, няхай едуць, кожны жыць, як яму лацвей».

На дачны пасёлак кароткая дарога вяла праз невялікі лясок. Ісці там у мяккай прахалодзе ранняй восені было лёгка і прыемна. Прытычанка ступаў і спакойна думаў. Канешне ж, пра жыццё ўсё... Не лішне, мусіць, было б, каб жонка на саўгасным палетку за ляском бульбы накапала. Зноў, як мінулы раз. Адвезе яе на матацыкле, яна схавала бульбу пад той купчастай елачкай, а прыцемкам ён туды — жых! Бульба там дабрэнная ўраділа!.. Калі сяляне будуць жыць аднаасобна, тады не накапаеш. Дзядзька можа і пекануць з ружжа соллю ў азадак — сваё ж. А саўгаснае — усіхняе і нічье...

Раптам у душы Прытычанкі варухнулася нейкая нятульнасць. «Але ж гэ-

та як ні круці — кража», — падумаў ён з дакорам сабе. Закурыў, раз, другі глытнуў дыму. І зноў жа — Максім Патапавіч... От Бог даў суседа! Такі ўжо праведнік! Жэрдку ў лесе ссячэш — нельга, Мікіта Рыгравіч, а калі кожны з нас так, па жэрдцы?.. І скажы ж ты, бачыць!.. Тут ужо, як той казаў, амаль па прымаўцы жыць: «Бойся быка спераду, каня ззаду, а такога суседа — з усіх бакоў!..»

Прытычанка зноў глыбока зацягнуўся дымам, ціскаючы пальцамі, патушыў цыгарэту, паклаў назад у пачак, паправіў рукзак на плячах і ступіў шырай.

Пад вечар чорны матацыкл з каляскай, цягнуць за сабой хвост пылу, шпарка паімчаў за ваколіцу пасёлка.

Спыніўся Прытычанка метраў за трыццаць ад запаветнай елачкі — каб не рабіць туды следу. Нічога, данясе, не такія грузы ўскідваў сабе на горб... Яшчэ зводдаль пабачыў на мяшку нейкі белы лапак. Падышоў — паперка. Таропка ўзяў яе, позірк пабег па напісаных вялікімі літарамі радках. «Злодзей, ты злоўлены. Аднак забірай бульбу. Мы прыйдзем да цябе, калі ты будзеш чэрпаць яе лыжкай. Прыйдзем, каб пажадаць табе смачна есці».

Прытычанка кінуўся да матацыкла. Гыркнуў матор. Матацыкл шалёна рвануў з месца. Шумеў вецер паўз вушы, а рука ўсё дабаўляла газу. Хутчэй, хутчэй!.. «Злодзей, ты злоўлены!..»

У двары Прытычанка паспакайнеў, сабраўся з духам. Шукай у полі ветру. Злоўлены — калі за руку... Ён закаціў матацыкл у хлявок, замкнуў варотцы. Сабраўся ісці ў хату, ды тут — як стрэліла яму: а мяшок?!

На мяшку былі напісаны літары М. П. Прытычанка тлуста вывёў іх хімічным чарнілам, калі гады тры таму назад аддаваў яго старшынё мясцома — тады мясцом закупляў для супрацоўнікаў іхняга быткамбіната капусту ў прыгарадным саўгасе. Мяшок жа новы, вялікі — дык напісаў ён свае ініцыялы, каб ніхто не паквапіўся на яго. Ці мог Прытычанка падумаць тады, што цяпер тое абвернецца супраць яго, стане доказам? Указальнікам так праменька сюды, у яго двор?..

Ён ужо гадоў быў ускочыць на матацыкл і паімчаць да той купчастай елачкі. Але ж — калі яны сталіся там і чакаюць, як ён стане высыпаць бульбу?.. Каб за руку?.. Ён таптаўся на месцы, ліхаманкава круціў у пальцах ключ ад хляўка.

Што ні кажы, а лёс не абдзяліў Прытычанку кемлівасцю. Гарачкавыя пюкучыя думкі крута паварочваліся ва ўсе бакі. У яго двор?.. А чаму не ў суседа? Чаму М. П. — гэта Мікіта Паўлавіч, а не Максім Патапавіч?.. Калі што — так можна будзе і сказаць...

Утрапёнасць яго, якая бязлітасна калаціла душу, стала ападаць на сэрцы адлегла. Аднак ён усё стаяў пасярод двара, круціў у пальцах ключ: новенькі ж мяшок!..

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Двух слоў звязач не можа Саўка, а кіраваў вялікім глаўкам. Нарэшце раскусілі Саўку і ўраз далі яму адстаўку. Ды Саўка ўсім паказаў фігу: ён піша кнігу.

«Выстава дасягненняў народнай гаспадаркі» (непатрэбнае выкрасліца).

— Есць паскарэнне? — Есць, ваша моць, — коцімся ўніз!

— Галоснасць гэта калі гамоняць пра ўсё і не трэба баяцца, што пра нешта можна толькі заікацца, а ўслых гаварыць не варта, — паказаў на пальцах дыктар.

Назаўжды забытаны хадзі там, дзе мы крочылі праз гады. І на ўказальніках «Туды» спешна пішуць крэйдай «Не туды».

— Скарачайся, Шэхерэзада, трэба тыссячу і адну ноч увагнаць у пяцьсот дзён.

Аднаскладовае. Поп, рок, брэйк, блюз, мак, кайф, дыск, сэкс, матч, бокс, у-шу... Ну а што на душу?

«Матчына мова»? А как это па-руску?

З дзівачага дзённіка. Самая прыгожая ў школе Данутка — ну проста валютная прастытутка!

Этыкетка, на якой чалавек зазірае ў бутэльку, на якой меншы чалавек зазірае ў меншую бутэльку, на якой яшчэ меншы чалавек зазірае ў яшчэ меншую бутэльку, на якой зусім ужо маленькі чалавечак зазірае ў малюсенькую бутэлекку. Не, так не пойдзе, чалавек драбнее. Хай лепш бутэлька павялічваецца, а чалавек расце разам з ёю.

Дамагліся: строяцца па ранжыру, выклікаюць па алфавіту, выдаюць па чарзе. Адыходзяць, праўда, хто як, тут яшчэ шмат чаго не так.

Паручык Галіцын, карнет Абаленскі, графія-прывід з аперэты венскай, есаул, есаул, п'яноко паветра... Недалёка ты пайшло, рэтра!

— Любы, дзе тут база НЛА? — запытала баба з памяла.

Саюз работнікаў разумовай працы сярдняй і пачатковай адукацыі.

Малюнкі М. РУСКІХ, А. ДАРАФЕЕВА, В. МАКІЕЎСКАГА з выставы «Карыкатура-90».

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры БССР.
Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.
Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; аднасны сакратар — 33-19-85; аддзел публіцыстыкі: Міхась ЗАМСКІ — 33-19-65; аддзел літаратурна-нага жыцця: Алякс. МАРЦІНОВІЧ — 33-24-62; аддзел ірытыкі і бібліяграфіі: Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ — 33-22-04; аддзел літаратуры: Юрась СВІРКА — 33-22-04; аддзел музыкі: Святлана БЕРАСЦЕНЬ — 33-21-53; аддзел тэатра, кіно і тэлебачання: Жанна ЛАШКЕВІЧ — 33-24-62; аддзел народнай творчасці і культуры: Віталій ТАРАС — 33-24-62; аддзел навін: Віталій ТАРАС, Юрась ЗАЛОСНА — 33-22-04; аддзел мастацкага афармлення: Уладзімір ТАБУШАЎ — 33-44-04; фотакарэспандэнт: Уладзімір КРУК — 33-24-62; бухгалтэрыя — 23-73-37.

Пры перадруку просьба спасылка на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцензуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ.
Рэдакцыйная калегія:
Зяір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Анатоль ВЯРЦІНСКІ, Андрэй ГАНЧАРОВ [нам. галоўнага рэдактара], Уладзімір ГІЛЕП, Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Алякс ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОВ, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Рычард СМОЛЬСКІ, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Віктар ТУРАЎ.
Адказны сакратар Барыс ПЯТРОВІЧ.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12